

II. ZAKRES I METODOLOGIA OPRACOWANIA „STRATEGIA ROZWOJU GMINY SĘPÓLNO KRAJEŃSKIE”

Gmina Sępólno Krajeńskie

Strategia rozwoju

do roku 2010

STRATEGIA ROZWOJU

część I

Diagnoza prospektywna

część II

Wizja rozwoju

luty 2001 r.

WSTĘP

CEL, ZAKRES I METODOLOGIA OPRACOWANIA „STRATEGIA ROZWOJU GMINY SĘPÓLNO KRAJEŃSKIE”

Obszarem opracowywanej „Strategii” jest gmina Sępólno Krajeńskie w granicach administracyjnych.

„Strategia rozwoju gminy Sępólno Krajeńskie” jest merytorycznie zgodna ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sępólno Krajeńskie” oraz ze „Strategią rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego”.

Podstawowe cele wykonania Strategii są następujące:

- a) dokonanie kompleksowej analizy istniejącego stanu rozwoju gminy, ze zwróceniem szczególnej uwagi na te aspekty stanu istniejącego, które będą odgrywały zasadniczą rolę w przyszłym rozwoju gminy;
- b) identyfikacja strategicznych szans i zagrożeń rozwoju gminy;
- c) wyznaczenie celów i kierunków rozwoju gminy, realizujących aspiracje lokalnej społeczności oraz uwzględniających istniejące szanse i zagrożenia rozwoju;
- d) stworzenie wykazu zagadnień, dla których należy opracować programy rozwoju niezbędne dla realizacji celów i kierunków rozwoju gminy.

Poniższe opracowanie - „Strategia rozwoju gminy Sępólno Krajeńskie” - oprócz wewnętrznych uwarunkowań rozwoju, uwzględnia wpływ czynników zewnętrznych (uwarunkowania zewnętrzne), w tym przede wszystkim funkcjonowanie gminy w systemach społeczno-gospodarczych: powiatu sępoleńskiego i województwa kujawsko-pomorskiego.

Opracowanie „Strategia rozwoju gminy Sępólno Krajeńskie” składa się z 2 zasadniczych części:

1. Diagnozy prospektywnej, czyli analizy uwarunkowań, szans i zagrożeń rozwoju gminy, oceny stanu obecnego rozwoju, ze zwróceniem szczególnej uwagi na te aspekty stanu istniejącego, które będą odgrywały zasadniczą rolę w przyszłym rozwoju gminy;
2. Wizji rozwoju - czyli opisu zakładanego stanu rozwoju gminy wraz z charakterystyką celów i kierunków rozwoju gminy, a także założeniami ich realizacji.

Całość analizowanych zagadnień jest rozpatrywana (zgodnie z metodologią stosowaną we wszystkich wykonywanych obecnie opracowaniach z zakresu planowania strategicznego gmin, powiatów i województw) w podziale na 4 grupy tematyczne, obejmujące następujące zagadnienia:

- a) zagadnienia przyrodnicze - *tzw. sfera ekologiczna* - obejmująca opis środowiska przyrodniczego oraz charakterystykę działalności człowieka w środowisku - zarówno procesy negatywne (jego degradację), jak też pożądane (poprawa stanu i ochrona przyrody);
- b) zagadnienia społeczne - *tzw. sfera społeczna* - obejmująca całokształt zjawisk związanych z obecnością i działalnością człowieka: procesy i struktury demograficzne oraz warunki życia (w tym sytuacja na rynku pracy) i obsługa instytucjonalna mieszkańców;

- c) zagadnienia gospodarcze - *tzw. sfera gospodarcza* - przedmiotem analizy jest aktywność gospodarcza, w zakresie przedsiębiorczości, rolnictwa i turystyki;
- d) zagadnienia infrastruktury technicznej - *tzw. sfera infrastruktury* - przedmiotem analiz jest stan rozwoju i zaspokojenia szeroko rozumianych potrzeb w zakresie transportu, łączności, energetyki, zaopatrzenia w wodę.

W celu maksymalnie pełnego przeanalizowania możliwości rozwoju gminy, powyższe 4 sfery uzupełniono o możliwie liczne porównania w zakresie analizowanych zagadnień z sąsiednimi obszarami oraz ze średnimi wartościami powiatowymi i wojewódzkimi, co pozwala na nakreślenie obiektywnego zewnętrznego tła zachodzących procesów. Możliwie dużą część zagadnień odniesiono do średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego, niemniej jednak liczne wskaźniki zostały porównane do średniej dla byłego województwa bydgoskiego. Wynika to z jednej strony z braku nowszych danych, a jednocześnie w przypadku części zagadnień uzasadnione jest takie porównanie. Przez ostatnie ćwierćwiecze gmina funkcjonowała w systemie społeczno-gospodarczym województwa bydgoskiego, gdzie wszystkie gminy posiadały zbliżone zewnętrzne uwarunkowania rozwoju. Porównanie do średnich dla tego obszaru, pozwala więc na ocenę, na ile gmina Sępólno wykorzystwała swoje szanse rozwojowe (lepiej, czy gorzej niż inne gminy).

Horizont czasowy opracowywanej „Strategii” określony jest na rok 2010 (niektóre zagadnienia do roku 2015). Zmienność zjawisk społeczno-gospodarczych, wynikająca między innymi z faktycznego upodmiotowienia 3 szczebli samorządu, posiadających duże uprawnienia w zakresie kreowania rozwoju, jak również z perspektywy bliżej nie określonej czasowo akcesji Polski do struktur Unii Europejskiej, wreszcie zmienność wynikająca z coraz powszechniejszej globalizacji wszystkich aspektów życia społeczno-gospodarczego, w tym z rozwoju cywilizacji informatycznej, nie pozwala na wiarygodne prognozy rozwoju większości zagadnień w okresie dłuższym, niż dekada.

W trakcie opracowywania „Strategii” korzystano z materiałów Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy, danych uzyskanych z Urzędu Miejskiego w Sępólnie, danych uzyskanych z badań ankietowych przeprowadzonych w Starostwie Powiatowym, z opracowań Wojewódzkiego Biura Planowania Przestrzennego w Bydgoszczy oraz z materiałów opracowanych na potrzeby „Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego”.

W trakcie opracowywania „Strategii” dołożono wszelkich starań, by wykorzystane dane statystyczne oraz inne informacje, będące podstawą do analizy uwarunkowań, szans i zagrożeń rozwoju gminy, były możliwie najbardziej aktualne. Zdecydowana większość danych statystycznych dotyczy roku 1998, informacje na temat realizacji zadań własnych gminy w zakresie infrastruktury - roku 1999 lub 2000. Część danych służących porównaniu sytuacji gminy do średnich wojewódzkich, a także innych obszarów, szczególnie położonych poza granicami województwa, dotyczy roku 1997 lub nawet 1996 (są one przytaczane tylko w celach porównawczych i nie stanowią podstawy do oceniania sytuacji gminy). Najmniej aktualne są dane Powszechnego Spisu Rolnego, wykonanego w 1996 roku, niemniej jednak są one obecnie jedynymi wiarygodnymi i oficjalnie publikowanymi danymi (w przekroju poszczególnych gmin) dotyczącymi sytuacji w rolnictwie. Dlatego też informacje te możliwie szeroko

uzupełniono danymi uzyskanymi z Urzędu Miejskiego, opisującymi rolnictwo na terenie gminy w roku 1999.

INFORMACJE OGÓLNE - POWIERZCHNIA I LUDNOŚĆ GMINY

Gmina Sępólno położona jest w północno-zachodniej części województwa kujawsko-pomorskiego, w powiecie sępoleńskim. Graniczy z 8 gminami:

- Więcbork, Sośno, Kamień Krajeński - w powiecie sępoleńskim,
- Kęsowo i Gostycyn - w powiecie tucholskim,
- Lipka i Zakrzewo - w powiecie złotowskim w województwie wielkopolskim,
- Debrzno - w powiecie człuchowskim w województwie pomorskim.

Pod względem zajmowanej powierzchni, należy do największych gmin województwa kujawsko-pomorskiego. Zajmuje powierzchnię 22 918 ha, z czego 579 ha zajmuje miasto, a 22 339 ha - obszary wiejskie. Pod względem zajmowanej powierzchni, gmina lokuje się na 10 miejscu wśród 144 gmin w województwie, natomiast wśród 2490 gmin w kraju, zajmuje 234 lokatę.

Powierzchnia gminy stanowi 29,0% powierzchni powiatu sępoleńskiego (powierzchniowo gmina bardzo nieznacznie ustępuje największej gminie powiatu - Więcbork o pow. większej o 653 ha) oraz 1,27% ogólnej powierzchni województwa.

W strukturze użytkowania gruntów na terenie gminy dominują użytki rolne zajmujące 14,1 tys. ha, czyli 61,5% ogólnej powierzchni gminy. Lasy zajmują 6029 ha (26,3% powierzchni) a pozostałe grunty (grunty zabudowane, pod wodami, pod drogami, itp.) - 2787 ha, czyli 12,1% powierzchni ogólnej. Wśród użytków rolnych 85% zajmują grunty orne, 9,4% łąki, a łącznie z pastwiskami - prawie 15% powierzchni.

Wskaźnik lesistości, wynoszący 26,3% oraz bezwzględna powierzchnia lasów i gruntów leśnych, lokują gminę wśród bardziej zalesionych gmin województwa.

Gmina Sępólno należy do większych pod względem liczby mieszkańców, gmin województwa kujawsko-pomorskiego. W końcu 1998 roku zamieszkiwana była przez 15861 osób, z tego 9141 zamieszkiwało miasto, a 6720 - obszary wiejskie¹.

Tab. porównanie liczby mieszkańców gmin powiatu sępoleńskiego

gmina	ludność miejska	ludność wiejska	ludność razem	% ludności powiatu
Sępólno Krajeńskie	9141	6720	15861	37,9
Więcbork	5624	7993	13617	32,5
Kamień Krajeński	2346	4796	7142	17,1
Sośno	-	5228	5228	12,5
razem powiat	17111	24737	41848	100,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych US w Bydgoszczy

Miasto stanowi 0,70% ogółu ludności miejskiej województwa, a obszary wiejskie gminy - 0,85% ogółu ludności wiejskiej województwa. Łącznie mieszkańcy gminy to 0,76% całej ludności województwa kujawsko-pomorskiego.

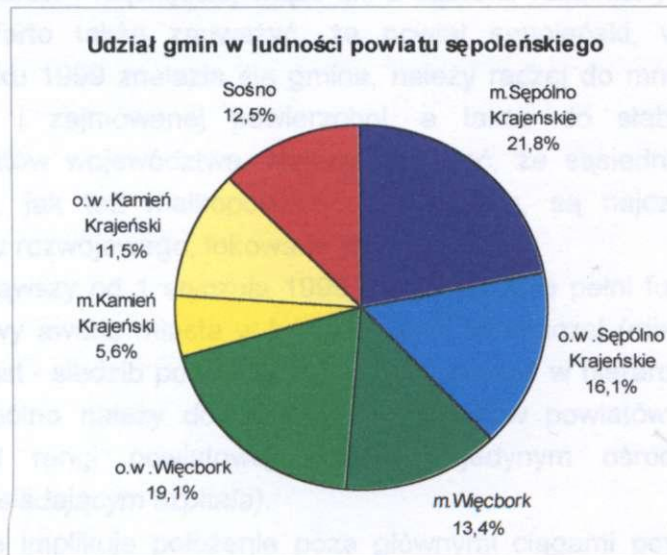
Wśród 144 gmin województwa, gmina Sępólno pod względem liczby mieszkańców lokuje się na 17 pozycji. Miasto Sępólno wśród 52 miast województwa zajmuje 24 miejsce (należy do grupy miast średnich/mniejszych), a obszary wiejskie gminy - wśród 127 gmin wiejskich i wiejskich części gmin miejsko-wiejskich zajmują 46 miejsce (średnia/mała liczba mieszkańców).

¹ Według danych Urzędu Miejskiego - 16160, w tym 9290 w mieście i 6870 na obszarach wiejskich. Rozbieżności w liczbie mieszkańców podawanej przez Urząd Miejski i Urząd Statystyczny wynikają z różnic w sposobie ewidencji ludności.

Wśród 4 gmin powiatu sępoleńskiego, Sępólno lokuje się na 1 pozycji, koncentrując 37,9% ogółu mieszkańców powiatu, w tym 53,4% mieszkańców miejskich i 27,2% wiejskich powiatu.

W 1996 roku na 2490 polskich gmin, gmina Sępólno lokowała się na 449 pozycji, a miasto Sępólno, wśród 870 miast na 432 pozycji, pod względem liczby mieszkańców.

Gęstość zaludnienia w gminie wynosi 69 osób na km² i jest znacznie niższa od przeciętnej wielkości dla województwa kujawsko-pomorskiego (117). Gęstość w przeliczeniu na powierzchnie bezleśne wynosi 94 osoby/km².

Na obszarach wiejskich gminy wskaźnik gęstości jest znacznie niższy od przeciętnej dla obszarów wiejskich województwa i wynosi 30 osób/km² (średnia 46). Na obszarach bezleśnych wskaźnik ten wynosi 42 osoby/km² (średnia 60). Wskaźnik gęstości zaludnienia na obszarach stanowiących rzeczywistą przestrzeń zamieszkania (bez lasów, łąk i pastwisk) - wynosi niespełna 48 (średnia 66). W zależności od sposobu liczenia wskaźnika, wśród 127 gmin wiejskich i wiejskich części gmin miejsko-wiejskich, gmina lokuje się na pozycji 115 - 119, należy więc do najłagodniej zaludnionych terenów wiejskich województwa. Warto zauważyć, że jest to cecha typowa dla całego powiatu, bowiem wskaźniki dla gmin Sośno i Kamień są równie niskie (a nawet niższe - w zależności od sposobu liczenia), a dla gminy Więcbork - nieznacznie lepsze.

UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE

Na rozwój gminy w bardzo dużym stopniu wpływają uwarunkowania zewnętrzne, będące najczęściej wynikiem procesów i struktur niezależnych od samorządu gminnego. Wymienić tu można przede wszystkim uwarunkowania związane z szeroko pojmowanym położeniem gminy na tle jednostek administracyjnych, struktur funkcjonalno-przestrzennych oraz sieci komunikacyjnej. Innym typem uwarunkowań zewnętrznych jest polityka władz wojewódzkich i władz państwowych, polegająca w pierwszym przypadku na stymulowaniu rozwoju województwa, w tym na wyborze priorytetowych kierunków działań i obszarów poddawanych rozwojowi, a w drugim na stanowieniu prawa i rozwiązań systemowych wpływających aktywizująco lub hamująco na rozwój.

Wśród najważniejszych zewnętrznych uwarunkowań rozwoju gminy Sępólno, wymienić należy:

UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z POŁOŻENIA ADMINISTRACYJNEGO

Gmina posiada niezbyt korzystne położenie administracyjne. Położona jest peryferyjnie - na skraju województwa, a położenie to jest utrwalane przez kolejne podziały administracyjne, począwszy od odzyskania przez Polskę niepodległości w roku 1918, a szczególnie po roku 1945, kiedy to gmina stała się gminą graniczną, pomiędzy województwem bydgoskim, a sąsiednimi: koszalińskim, pilskim, a po roku 1999 - wielkopolskim. Peryferyjne położenie nie służy rozwojowi obszarów i najczęściej wiąże się z szeroko rozumianym niedoinwestowaniem wielu zagadnień. Warto także zauważyć, że powiat sępoleński, w którym po reformie administracyjnej z roku 1999 znalazła się gmina, należy raczej do mniejszych pod względem liczby mieszkańców i zajmowanej powierzchni, a także do słabszych pod względem gospodarczym powiatów województwa. Należy przyznać, że sąsiednie powiaty, zarówno w kujawsko-pomorskim, jak też wielkopolskim i pomorskim, są najczęściej w niezależnych rankingach potencjału rozwojowego, lokowane wyżej.

Siedziba gminy począwszy od 1 stycznia 1999 roku ponownie pełni funkcję siedziby powiatu. Stanowi to niewątpliwie awans miasta w krajowej sieci osadniczej (miasto znajduje się wśród nieco ponad 300 miast - siedzib powiatów ziemskich). Awans w hierarchii sieci osadniczej jest tym większy, iż Sępólno należy do mniejszych ośrodków powiatów, ponadto nie posiada wszystkich instytucji rangi powiatowej (np. jest jedynym ośrodkiem powiatowym w województwie, nie posiadającym szpitala).

Peryferyjne położenie implikuje położenie poza głównymi ciągami powiązań funkcjonalnych, które uważane są za pasma przyspieszonego rozwoju, i które szybciej generują rozwój sąsiednich obszarów. Gmina położona jest poza strefami intensywnego oddziaływania dużych miast, co uznawane jest za czynnik znacznie przyśpieszający rozwój. Przez teren gminy biegnie korytarz dyfuzji innowacji, w relacji Bydgoszcz - Chojnice, jednak jego zasadnicze pasmo, związane z większą aktywnością społeczną, biegnie przez Tucholę, omijając Sępólno. Tym samym gmina leży w środku trójkąta, który tworzą korytarze biegnące w następujących kierunkach: z Bydgoszczy przez Nakło w kierunku Piły i dalej Szczecina, z Bydgoszczy do Chojnic oraz z Chojnic w kierunku Piły. Przez teren gminy przebiega pasmo znaczenia podregionalnego z Chojnic przez Sępólno i Więcbork do Nakła, chociaż jego znaczenie maleje wraz z wyłączeniem Chojnic z granic województwa.

UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z POŁOŻENIA KOMUNIKACYJNEGO I NA TLE SIECI INFRASTRUKTURALNYCH ZNACZENIA PONADLOKALNEGO

Gmina Sępólno charakteryzuje się dobrą dostępnością w komunikacji drogowej. Przez jej teren przebiega droga krajowa nr 25 relacji Bobolice - Biały Bór - Człuchów - Kamień Krajeński - Sępólno Krajeńskie - Koronowo - Bydgoszcz - Inowrocław - Strzelno - Ślesin - Konin - Kalisz - Ostrów Wielkopolski - Antonin - Oleśnica. Droga ta w założeniu pełnić ma rolę głównego szlaku komunikacyjnego łączącego Polskę centralną i południowo-wschodnią ze środkowym Wybrzeżem. Jak wykazują pomiary ruchu, prowadzone w cyklach 5-letnich dla dróg wojewódzkich i krajowych (według poprzednio obowiązującego podziału dróg), droga ta na odcinku biegnącym przez teren województwa kujawsko-pomorskiego charakteryzuje się niezbyt dużym natężeniem ruchu (według danych z roku 1995 droga nr 25 na odcinku Mąkowsko - Kamień Krajeński należała do najslabiej obciążonych ruchem fragmentów sieci dróg krajowych na terenie województwa), jednak w sezonie wakacyjnym pełni ważną rolę w przewozach w kierunku Wybrzeża. Siedziba gminy jest dostępna także za pomocą drogi wojewódzkiej nr 241

(Tuchola - Sępólno - Więcbork - Nakło - Wągrowiec). Droga nr 241 jest udostępniona dla ruchu ciężkiego (pojazdy o nacisku do 10 t na oś), umożliwia więc tranzyt samochodów ciężarowych w relacjach północ - południe z pominięciem Bydgoszczy. Drogi: krajowa oraz wojewódzka na terenie gminy cechują się dobrym stanem technicznym.

Położenie w sieci dróg można ocenić pozytywnie - gmina położona jest w sieci dróg krajowych znaczenia międzynarodowego, jednak ze względu na stosunkowo nieduże natężenie ruchu pojazdów, unika szeregu zagrożeń dla środowiska przyrodniczego i bezpieczeństwa mieszkańców.

W ostatnich latach maleje znaczenie komunikacji kolejowej w dostępności gminy i obsłudze jej mieszkańców, przede wszystkim w związku z ograniczaniem przewozów na linii z Gniezna przez Nakło do Chojnic. Przyszłość tej linii nie jest rozstrzygnięta. Pomimo, iż w planach była przewidywana jako „magistrala-bis” w relacji Śląsk-Porty, obecnie zagrożona jest zamknięciem z powodu nierentowności przewozów. Niezbyt duża liczba połączeń i mała prędkość podróży powodują, iż kolej staje się nieatrakcyjna w przewozach codziennych, natomiast zapotrzebowanie na przewozy świąteczne, wakacyjne, turystyczne, itp. jest, jak dotąd, niewielkie. Zmniejszanie znaczenia kolei jest niekorzystnym uwarunkowaniem także z punktu widzenia marketingowo - promocyjnego.

Ze względu na fakt, iż północno-zachodnia część województwa nie stanowi obszaru silnego zagęszczenia infrastruktury technicznej znaczenia ponadlokalnego lub regionalnego, liczba obiektów tego typu jest na terenie gminy stosunkowo niewielka. Na terenie gminy, w Sępólnie, znajduje się jedyny na terenie powiatu główny punkt zasilania (GPZ), na liniach wysokiego napięcia 110 kV z kierunków Chojnic, Więcborka i Koronowa. Od strony północnej do stacji redukcyjnej I^o zlokalizowanej w Sępólnie dochodzi gazociąg wysokiego ciśnienia DN 150 z kierunku Chojnic. Planowane jest przedłużenie tego połączenia do stacji redukcyjnej w Paterku k. Nakła, co zamknie obwód sieci gazociągów w zachodniej części województwa.

UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z POŁOŻENIA SĘPÓLNA W SIECI MIAST

Miasto Sępólno położone jest w obszarze o gęstej sieci miast, różnej rangi i różnych klas wielkościowych. W promieniu 45 km od miasta leży 15 miast, z czego 7 liczy większą liczbę mieszkańców. Spośród tej grupy 5 miast pełni funkcję siedziby powiatu, a Bydgoszcz - siedziby powiatu i siedziby Wojewody. W promieniu 50 km miast jest 22.

Gęsta sieć miast jest czynnikiem ograniczającym ich rozwój, bowiem zawęża grupę osób obsługiwanych w poszczególnych miastach. Miasta tej klasy wielkościowej czerpią impulsy rozwojowe przede wszystkim z obsługi obszarów otaczających, dla których są głównym skupiskiem placówek handlowych i usługowych. W przypadku Sępólna konkurencję stanowią głównie Chojnice, które są łatwo dostępne z terenu gminy, a prezentowany duży potencjał handlowo-usługowy zachęca do korzystania z oferowanych dóbr (wyłączenie Chojnic z granic województwa, pomimo iż uznawane za poważne osłabienie jego potencjału, stwarza szanse rozwojowe dla Sępólna i Tucholi, które wykorzystując słabnące związki mieszkańców z Chojnicami, mogą rozwijać funkcje dotychczas pełnione przez te miasta), jak również Więcbork, także łatwo dostępny komunikacyjnie. Nie bez znaczenia jest też fakt, że ze względu na charakterystyczny kształt gminy (wydłużony w kierunku równoleżnikowym), jej granice północna i południowa położone są bardzo blisko miasta, a mieszkańcy sąsiednich gmin, którzy mogliby załatwiać codzienne potrzeby w Sępólnie, część z nich załatwiają w siedzibach swoich gmin (Kamień i Więcbork).

Ze względu na małą powierzchnię oraz regularny kształt powiatu, w niedużej odległości położone są także inne ośrodki powiatowe, stanowiące potencjalną konkurencję dla Sępólna w zakresie pozyskiwania inwestorów zainteresowanych tą klasą miast, a zwłaszcza Chojnice leżące w odległości drogowej 30 km, Tuchola - 31 km i Człuchów - 31 km.

MAPA KOMUNIKACYJNEGO ODDZIAŁYWANIA MIAST
(WYBRANE MIASTA ODDZIAŁUJĄCE NA TEREN POW. SEPOLEŃSKIEGO)

Obszar, z którego w komunikacji zwykłej i przyspieszonej PKS, można w ciągu 30 minut dotrzeć do następujących miast:

- Sępólno Krajeńskie
- Węcbork
- Kamień Krajeński
- Mroczka
- Złotów
- Chojnice

Podkreślić należy, że Sępólno należy do najmniejszych ośrodków powiatowych. Spośród około 110 miast powiatowych w województwach północnej i północno-zachodniej części Polski (kujawsko-pomorskie, pomorskie, zachodniopomorskie, warmińsko-mazurskie, wielkopolskie i lubuskie), jedynie 1 miasto (Radziejów w kujawsko-pomorskim) liczy mniej mieszkańców. Na uwagę zasługuje fakt, że większość badanych ośrodków powiatowych liczy przynajmniej 20 tys. mieszkańców, są więc 2-3 krotnie większe od Sępólna. Wielkość miasta nie jest wyznacznikiem

jego potencjału społeczno-gospodarczego i możliwości obsługi mieszkańców. Niemniej jednak dla rozwoju miast każdej z klas wielkościowo-funkcjonalnych (w tym wypadku ośrodków powiatowych) niezbędna jest pewna „masa krytyczna” wywołująca popyt na określone usługi i sprzyjająca lokalizacji poszczególnych inwestycji. Z tego powodu małą liczbę mieszkańców Sępólno można uważać za czynnik niesprzyjający rozwojowi i pełnieniu funkcji powiatowych. W wykonywanych w latach 90-tych opracowaniach studialnych dotyczących polityki regionalnej na terenie województwa bydgoskiego, Sępólno określano jako ośrodek o znaczeniu ponadlokalnym, a więc wykraczającym obszarem swego oddziaływania poza granice gminy. Mała liczba szkół średnich oraz brak szpitala nie pozwalały na zakwalifikowanie miasta do grona ośrodków znaczenia podregionalnego - obecnych siedzib powiatów. Tym samym uzyskanie statusu ośrodka powiatowego należy uznać za awans w hierarchii sieci osadniczej, a gminną racją stanu jest wykorzystanie tego statusu dla przyciągnięcia inwestorów i faktycznego pełnienia roli centrum społeczno-gospodarczego powiatu. Ze względu na relatywnie wysoki potencjał usługowy Więcborka (rzadko spotykane w miastach o tak niewielkiej liczbie mieszkańców wyposażenie w szpital i szkoły średnie), w zakresie obsługi mieszkańców powiatu ma miejsce podział obowiązków (funkcjonalna dwustopniowość). Sprzyja to interesom powiatu, bowiem stwarza łatwiejszą dostępność do instytucji obsługi, ale nie powinno stanowić bariery dla podnoszenia poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego miasta.

UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Uchwalona w czerwcu 2000 roku „Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego” zawiera wyznaczniki polityki władz samorządowych szczebla wojewódzkiego w zakresie planowania regionalnego oraz rozwoju społeczno-gospodarczego województwa. Doceniając wagę problematyki obszarów wiejskich, jako jedyne w kraju, województwo posiada również „Strategię rozwoju obszarów wiejskich”. Obydwie Strategie zawierają szereg zapisów, które po wdrożeniu do realizacji mogą wpłynąć na poprawę stanu rozwoju gminy oraz powiatu.

Do najważniejszych ustaleń Strategii rozwoju województwa, które mogą dotyczyć gminy Sępólno, w tym miasta Sępólno jako ośrodka powiatowego, należą:

1. podniesienie poziomu wykształcenia, w tym rozwój szkolnictwa wyższego w powiatach i upowszechnienie szkolnictwa średniego;
2. stworzenie szans dla równomiernego rozwoju powiatów;
3. rozwój infrastruktury komunikacyjnej i telekomunikacyjnej;
4. wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich i małych miast;
5. restrukturyzacja rynku pracy i ograniczanie bezrobocia;
6. rozwój infrastruktury otoczenia biznesu;
7. wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych na potrzeby turystyki;
8. kształtowanie i ochrona struktur przyrodniczych.

Strategia rozwoju obszarów wiejskich, do których zaliczono również wszystkie, poza 4 miastami na prawach powiatów, miasta województwa, a więc także Sępólno, zakłada przede wszystkim działania w zakresie: poprawy efektywności rolnictwa oraz jego dostosowanie do zasad funkcjonowania w strukturach Unii Europejskiej, wprowadzania pozarolniczych źródeł utrzymania (rozwój przedsiębiorczości i odchodzenie od zajęć rolniczych), poprawę warunków życia oraz wzrost poziomu wykształcenia i kwalifikacji mieszkańców.

Należy podkreślić, że przy stosunkowo niewielkich możliwościach finansowych Marszałka Województwa, zakłada się przede wszystkim zewnętrzne finansowanie rozwoju województwa, w tym głównie za pomocą środków pochodzących z pomocy zagranicznej. Na obecnym etapie wdrażania Strategii nie jest jeszcze możliwe określenie priorytetów, jakimi będzie się kierował samorząd wojewódzki przy wyborze zadań do realizacji. Zostaną one sprecyzowane w jednolitym programie wojewódzkim, który jak należy się spodziewać, powstanie w III i IV kwartale 2000 r.

Oceniając realne szanse uzyskania pomocy w ramach realizacji Strategii rozwoju województwa, należy stwierdzić, iż w dużym stopniu będzie ona uzależniona od aktywności władz lokalnych oraz samorządu powiatowego. Niemniej jednak, obiektywne wskaźniki stanu rozwoju gospodarczego, wskazują, iż zachodnia część województwa prezentuje lepszy stan rozwoju, niż część wschodnia, a więc możliwe jest pojawienie się dążeń do wspierania części wschodniej województwa w stopniu silniejszym.

ATRAKCYJNOŚĆ INWESTYCYJNA POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO

Powiat sępoleński należy do obszarów o średnim, jak na warunki województwa kujawsko-pomorskiego, poziomie atrakcyjności inwestycyjnej. Potwierdzają to analizy prowadzone na potrzeby Strategii rozwoju województwa. Syntetyczny wskaźnik atrakcyjności inwestycyjnej, lokuje powiat w klasie 3 razem z 8 innymi powiatami, głównie zachodniej części województwa (do klas 1 i 2 należy tylko po 1 powiecie). Syntetyczny wskaźnik ryzyka inwestycyjnego lokuje powiat w klasie 3, razem z 9 innymi powiatami. Warto jednak zauważyć, że sąsiednie powiaty nakielski i bydgoski lokują się w klasie 2, a tucholski - w 1. Pod względem wskaźnika przedsiębiorczości (liczba zarejestrowanych podmiotów na 1000 mk) powiat należy do grupy najsłabszych. Oceniając atrakcyjność powiatu, należy podkreślić, że nie odbiega ona od przeciętnych dla województwa, jednak ze względu na fakt, iż sąsiednie powiaty (a także ogólnie wszystkie poza mogileńskim, powiaty zachodniej części województwa) prezentują wskaźniki lepsze, pojawia się nieobiektywne wrażenie niedorozwoju tej części województwa. Konkurentami i zagrożeniem w rywalizacji międzyregionalnej, nie są więc dla powiatu sępoleńskiego, powiaty części wschodniej województwa, ale przede wszystkim bezpośredni sąsiedzi.

Na niewysokie oceny atrakcyjności powiatu sępoleńskiego wpływ ma także niezbyt duży potencjał ośrodka powiatowego. Atrakcyjność powiatów jest często oceniana przez pryzmat siły jego siedziby - traktowanej jako „wizytówka” i miernik potencjału całego powiatu. W województwie kujawsko-pomorskim, Sępólno należy do najmniejszych miast powiatowych, nie posiada szpitala, a prezentowany potencjał szkolnictwa ponadpodstawowego również lokuje miasto wśród najsłabszych siedzib powiatów.

Na niezbyt korzystny *image* ośrodka powiatowego wpłynęły także liczne spory prowadzone przy tworzeniu powiatów (był to jedyny kwestionowany powiat zachodniej części województwa), co u postronnych obserwatorów mogło wywołać nieobiektywne wrażenie, że obszar ten jest zbyt słaby, by stanowić samodzielny powiat.

Podkreślić należy także fakt, że na atrakcyjność inwestycyjną powiatu sępoleńskiego, a więc pośrednio także gminy Sępólno, duży wpływ będą miały oceny stanu rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego (dla części inwestorów będzie to jeden z czynników wstępnej selekcji obszarów przed podjęciem decyzji o inwestowaniu). Powiat położony jest przy zbiegu granic 3 województw, a obszary pograniczne w tych województwach wykazują szereg podobnych cech w zakresie warunków fizycznogeograficznych, demograficznych, charakteru funkcjonalnego, w

zakresie wielu elementów posiadają więc podobną atrakcyjność. Tym bardziej istotny dla potencjalnego inwestora będzie więc ogólny klimat inwestycyjny i stan rozwoju województwa, w którym te obszary leżą. Niestety ogólna atrakcyjność województwa kujawsko-pomorskiego oceniana jest obecnie niżej, niż województw wielkopolskiego i pomorskiego, a więc tym większa jest rola działalności marketingowych, mających na celu wytworzenie przekonania, iż powiat sępoleński nie jest mniej atrakcyjny, niż złotowski, człuchowski, czy chojnicki.

PODSUMOWANIE

Podsumowując, należy stwierdzić, że zewnętrzne uwarunkowania rozwoju gminy są zróżnicowane, zarówno sprzyjające, jak też ograniczające jej rozwój. Do najważniejszych czynników pozytywnych należą:

- dobra dostępność komunikacyjna w komunikacji drogowej,
- pełnienie przez Sępólno funkcji siedziby powiatu,
- teoretyczna szansa aktywizacji gospodarczej wskutek wdrażania Strategii rozwoju województwa

Z kolei najważniejszymi barierami rozwoju są:

- gęsta sieć miast stanowiących potencjalną konkurencję w pozyskiwaniu inwestorów oraz ograniczających obszar obsługi miasta,
- peryferyjne położenie gminy poza strefami intensywnych wpływów dużych miast,
- na tle sąsiednich powiatów relatywnie słaby stan rozwoju powiatu sępoleńskiego.

Rozważając uwarunkowania rozwoju gminy w kontekście lokalnej konkurencyjności oraz rywalizacji z innymi gminami (co jest nieuchronnym procesem w dobie integracji z Unią Europejską, przy pozyskiwaniu inwestorów zewnętrznych, pozyskiwaniu funduszy na rozwój, w celu poprawy standardów życia mieszkańców), czyli w zakresie szeroko rozumianego marketingu lokalnego, niezbędne jest wykreowanie „marki gminy” - wyraźnego wyróżnika, czegoś, z czym gmina byłaby powszechnie utożsamiana poza jej granicami. Jak się wydaje czynnikiem propagującym istnienie gminy, a zwłaszcza miasta jest z jednej strony nawa powiatu („sępoleński”), a jednocześnie przymiotnik „Krajeńskie” w nazwie miasta, jednoznacznie lokujący miasto w regionie Krajny. Konieczne wydaje się podjęcie działań zmierzających do upowszechnienia nazwy gminy.

W kontekście niezbyt korzystnych uwarunkowań zewnętrznych, należy rozwijać na terenie gminy działalności wyspecjalizowane, w zakresie których gmina nie miałaby konkurentów wśród sąsiednich gmin, a zwłaszcza licznych sąsiednich miast. Pożądany jest także rozwój potencjału instytucji obsługi biznesu - należy wspierać wszystkie inicjatywy wzmacniające takie instytucje na terenie gminy, a także w innych miastach w powiecie, zwłaszcza Więcborku. Niezależnie od tego, do czasu wystarczającego wykształcenia takich struktur na terenie powiatu sępoleńskiego, gmina powinna na szeroką skalę współpracować z instytucjami biznesu w sąsiednich powiatach.

SFERA EKOLOGICZNA

CHARAKTERYSTYKA FIZYCZNOGEOGRAFICZNA

Pod względem fizyczno-geograficznym, gmina położona jest w obszarze mezoregionu Pojezierza Krajeńskiego, wchodzącego w skład makroregionu Pojezierzy Południowopomorskich. Rzeźba terenu gminy ma charakter młodoglacjalny. Została

ukształtowana w czasie ostatniego zlodowacenia, około 16,5 tys. lat temu. Gmina charakteryzuje się zróżnicowaniem rzeźby, którą tworzą różne formy zarówno akumulacyjnej, jak i erozyjnej działalności glacialnej i fluwioglacialnej. Najpowszechniej występującą formą są płaskie i faliste równiny morenowe oraz sandrowe. Ta druga forma jest szczególnie rozległa w zachodniej, porośniętej lasem, części gminy (okolice Dziechowa - Zaleśniaka). Główną formą erozyjną jest dolina rzeki Sępolenki, biegnąca równoleżnikowo w środkowej części gminy. Poniżej Sępólna (na wschód od miasta) charakteryzuje się ona dosyć stromymi zboczami. W rynn timer zajmowanej przez dolinę rzeki położone są największe jeziora na terenie gminy - Lutowskie i Sępoleńskie. W północnej części gminy równina morenowa poprzecinana jest mniejszymi dolinami cieków, szczególnie na północ od Włóściborza. Spośród innych form morfologicznych, na uwagę zasługują: ozy - w okolicach Komierowa, Niechorza i Świdwia oraz kemy - na południe od Włóściborza oraz w Zbożu - na pograniczu z gminą Więcbork. W przeciwieństwie do sąsiednich gmin, niezbyt częste są równiny o genezie organicznej - powstałe z zarastania jezior. Spotyka się je głównie na południu gminy - w okolicach Niechorza, Siedliska, Świdwia, Wiśniewy. W północno-wschodniej części (okolice Zalesia i Wilkowa) forma taka jest związana z doliną Kamionki, która jednak tylko w niewielkim fragmencie leży na terenie gminy.

Pomimo lokalnie dużych różnic w wysokości terenu (duże wysokości względne), skrajne wartości wysokości bezwzględnych nie wykazują dużej rozpiętości. Większość powierzchni gminy leży na wysokości około 110 - 120 m npm. W części zachodniej wysokości często przekraczają 120 m npm, a jednostkowe wyniesienia przekraczają 140 m npm. Podobną wysokość notuje się na południowo-wschód od miasta (147 m npm). Najniższy położony punkt, w dolinie Sępolenki, leży na wysokości około 102 m npm, różnica wysokości pomiędzy punktami ekstremalnymi, wynosi więc około 45 m. Warto zauważyć, że szczególnie w dolinie Sępolenki notuje się lokalnie duże różnice wysokości (wrażenie dużego urozmaicenia rzeźby).

Konsekwencją genezy form jest ich litologia, a tym samym charakter pokrywy glebowej. Gleby wykształcone na sandrach to przede wszystkim niezbyt przydatne dla rolnictwa gleby rdzawe i bielicoziemne. Gleby powstałe na równinie morenowej to przede wszystkim gleby brunatne i płowe. Stąd też lepszymi warunkami dla rozwoju rolnictwa charakteryzuje się część południowa oraz północno-wschodnia i wschodnia. W rynn timer oraz dolinach cieków wykształciły się różne rodzaje gleb organicznych i mineralno-organicznych.

Biorąc pod uwagę długość ogólną długość cieku oraz powierzchnię dorzecza, najważniejszą rzeką gminy jest Kamionka (pow. dorzecza 496 km², długość całkowita 61 km), która jednak przebiega przez jej teren tylko na krótkim odcinku pogranicznym z gminami Kamień i Kęsowo. Ciekami o najdłuższym przebiegu na terenie gminy jest Sępolenka (o całkowitej pow. dorzecza 196 km² i całkowitej długości 42 km). Przez teren gminy biegnie dział wodny I-rzędu, oddzielający dorzecza Wisły i Odry, przy czym w dorzeczu Wisły leży większa, środkowa i północna część gminy z Kamionką i Sępolenką, wraz z największymi jeziorami, natomiast do dorzecza Odry należy mniejsza część południowa z jeziorem Juchacz, odwadniana przez ciek leżący w zlewni Łobzonki (bezpośrednio, lub pośrednio poprzez Orłę). Łobzonka na odcinku około 5 km stanowi zachodnią granicę gminy.

Gmina należy do obszarów o dosyć dużym, jak na warunki zachodniej części województwa, wskaźniku jeziorności. Jest ona oceniana na około 3-4% powierzchni ogólnej gminy, a łączna liczba jezior wynosi 17, w tym nazwanych 13. Największym jeziorem, o powierzchni prawie 160

ha jest jez. Sępoleńskie, natomiast najgłębszymi są Lutowskie i Niechorz, których głębokość przekracza 12 m. Poważną słabością bazy informacyjnej na temat jezior w gminie, jest jej szczupłość - pełniejsze informacje dostępne są jedynie na temat 4 jezior.

Tab. Podstawowe dane o jeziorach na terenie gminy

nazwa	powierzchnia (ha)	objętość (tys. m ³)	głębokość max. (m)	nazwa	powierzchnia (ha)	objętość (tys. m ³)	głębokość max. (m)
Sępoleńskie	157,5	7501,6	10,9	Średnie	5,8	b.d.	b.d.
Lutowskie*	101,0	5492,3	12,1	Głębozeczek	4,7	b.d.	b.d.
Juchacz	68,5	b.d.	b.d.	bez nazwy	3,0	b.d.	b.d.
Niechorz**	35,0	1919,8	12,3	Swadowo	2,7	b.d.	b.d.
Mielec***	18,5	562,7	4,6	Diabli Kąt	2,6	b.d.	b.d.
Kuchenne	8,0	b.d.	b.d.	bez nazwy	2,0	b.d.	b.d.
Duży Smolanek	7,6	b.d.	b.d.	bez nazwy	1,3	b.d.	b.d.
Borówno	7,5	b.d.	b.d.	bez nazwy	1,2	b.d.	b.d.
Pierścioneck****	6,2	b.d.	b.d.				

* wg danych Instytutu Rybactwa Śródlądowego pow. jeziora wynosi 143,2 ha

** wg danych Instytutu Rybactwa Śródlądowego pow. jeziora wynosi 43,8 ha

*** wg danych Instytutu Rybactwa Śródlądowego pow. jeziora wynosi 26,6 ha

**** funkcjonuje także nazwa „Piaszczynek”

Źródło: Adam Choiński „Katalog jezior Polski”

Zachodnią część gminy (zalesione części obrębów Lutowo, Iłowo, Jazdrowo) bardzo niewielkim fragmentem obejmuje główny zbiornik wód podziemnych w utworach trzeciorzędowych, oznaczony nr 127 i określany jako „Subzbiornik Złotów - Piła - Strzelce Krajeńskie”. Ogólna powierzchnia zbiornika wynosi prawie 3,9 tys. km², średnia głębokość ujęcia 100 m, zaś szacunkowe zasoby dyspozycyjne 186 tys. m³ na dobę. Zbiornik ten nie jest zaliczany do systemu obszarów najwyższej ochrony (ONO), ani obszarów wysokiej ochrony (OWO)

W 1998 roku 6029 ha, czyli 26,3% powierzchni gminy zajmowały lasy i grunty leśne. Obszary te położone są przede wszystkim w zachodniej części gminy, a w mniejszych kompleksach także w środkowej i środkowo-wschodniej (wzdłuż biegu Sępolenki), głównie na terenie obrębów geodezyjnych Lutowo, Jazdrowo, Radońsk, a także Komierowo, Wiśniewka, Niechorz, Trzciany. Są to przede wszystkim lasy sosnowe (w części zachodniej na sandrze), a częściowo także lasy wielogatunkowe z dębem, grabem, bukiem i innymi gatunkami liściastymi. Lesistość w gminie jest więc w stopniu istotnym większa od przeciętnej wojewódzkiej (22,4%). We własności prywatnej (indywidualnych gospodarstw rolnych) znajduje się 468 ha lasów i gruntów leśnych. Pod względem pozyskiwania grubizny (w 1996 roku ponad 700 m³), gmina lokuje się w czołówce gmin województwa (w 1996 roku - 12 miejsce).

Lokalny klimat - warunki klimatyczne obserwowane w gminie - jest typowy dla okolicznych obszarów i w żaden sposób nie wpływa pozytywnie lub negatywnie, w porównaniu z sąsiednimi gminami, na możliwości rozwoju gminy.

STAN I ZAGROŻENIA ŚRODOWISKA

Gmina położona jest poza bezpośrednim sąsiedztwem dużych aglomeracji miejsko-przemysłowych, co eliminuje część zagrożeń komunalnych i przemysłowych generowanych przez te wielkie skupiska ludności i działalności gospodarczych. W klasyfikacji jakości środowiska gmin, zaliczona została do grupy A, czyli gmin, na terenie których praktycznie nie występują zagrożenia środowiska.

Gmina z wymienionych powyżej względów, nie jest obszarem tak intensywnego i szczegółowego monitoringu ze strony Państwowej Inspekcji Ochrony Środowiska, jak największe miasta i gminy o silnie rozwiniętym, niebezpiecznym dla środowiska, przemyśle. Stąd ilość dostępnych danych i informacji dotyczących stanu środowiska, jest znacznie mniejsza.

Według informacji publikowanych przez WIOŚ, najważniejszymi przesłankami charakteryzującymi stan i zagrożenia środowiska w gminie są:

- a) zły stan wód rzek Sępolenki oraz Kamionki - Sępolenka tylko na odcinku około 1 km w okolicach Lutowa ma wody spełniające normy II klasy czystości, poniżej Sępólna na długości około 30 km posiada wody klasy NON; Kamionka na odcinku przebiegającym w północno-wschodniej części gminy ma wody klasy NON; poza terenem gminy (poniżej) na odcinku około 11 km ma wody klasy III - badania obydwu rzek prowadzone były w roku 1993 i brak nowszych danych dotyczących ich stanu; warto zauważyć, że spośród wszystkich badanych rzek województwa, aż 77,7% ich długości charakteryzowało się klasą NON, a 19,9% - klasą III.
- b) stan wód jeziora Sępoleńskiego badanego w roku 1998 wykazał poprawę w stosunku do wyników badań z roku 1986. Obecnie jezioro odpowiada III klasie czystości wód, natomiast wskaźnik sanitarny odpowiada II klasie czystości. Jezioro jest dość podatne na degradację, głównie ze względu na małą głębokość zachodniej części (do 2,5 m). Osady dennie cechują się znaczną koncentracją metali ciężkich - chromu, niklu, ołowiu i cynku. Według WIOŚ ważnym czynnikiem zanieczyszczającym jezioro są ścieki bytowe nielegalnie podłączone do kanalizacji deszczowej w Sępólnie.
- c) stan wód jeziora Lutowskiego (badany w 1998 r) kwalifikuje je do III klasy czystości wód, przede wszystkim ze względu na zawartość związków fosforu i azotu. Jezioro nie jest odbiornikiem ścieków, a działalność turystyczno-rekreacyjna prowadzona na jego brzegach jest znikoma. Nie stwierdzono zanieczyszczeń bakteryjnych. Jezioro jest podatne na oddziaływanie zewnętrzne (stosunkowo łatwo można doprowadzić do jego degradacji) przede wszystkim z powodu kształtu misy jeziornej - bardzo płytkiej w części wschodniej (głębokość tej części nie przekracza 4,5 m).
- d) najbliższa gminie stacja monitoringu wód podziemnych sieci krajowej znajduje się w Sypniewie (gm. Więcbork) - badania jakości wód podziemnych tu wykonywane wykazują pogarszający się w ostatnich latach stan wód gruntowych - w I połowie lat 90-tych były one określane jako „średniej jakości”, od 1995 - jako „niskiej jakości”; podobne są wyniki badań wód gruntowych na stacji monitoringu w Brzuchowie (gm. Kęsowo) od połowy lat 90-tych utrzymuje się klasa III, czyli „niska jakość”;
- e) ocena zanieczyszczenia gleb metalami ciężkimi wskazuje, iż generalnie w zakresie większości badanych związków (ołów, kadm, miedź, cynk) notuje się poziom zawartości odpowiadający „warunkom naturalnym”. Wyższy udział odpowiadający „zawartości podwyższonej” dotyczy około 5% powierzchni gleb w gminie w zakresie zawartości niklu. W zakresie zanieczyszczenia związkami siarki 90% powierzchni gleb znajduje się w strefie „zawartości podwyższonej”, natomiast 10% - „słabego zanieczyszczenia”. Warto zauważyć, że średnia zawartość cynku, pomimo iż mieści się w granicach tła naturalnego wynosi aż 52 mg/kg podczas, gdy w większości gmin zawiera się w przedziale 20 - 30, a zawartość niklu wynosi 66,4 mg/kg. podczas gdy w większości gmin nie przekracza 10, a często wynosi około 6 do 8.

- f) w miejscowościach Dąbrówka oraz Płocicz w gminie Kamień Krajeński znajdują się przewidziane do likwidacji mogilniki o łącznym nagromadzeniu odpadów w wielkości 15 t.; stanowią one potencjalne zagrożenie dla wód podziemnych

Przy braku statystyk opisujących poszczególne gminy, pomocniczym wskaźnikiem oceny stanu środowiska mogą być dane dla powiatów. Jest to jednocześnie charakterystyka zewnętrznego otoczenia gminy i jego wpływu na sytuację obserwowaną w gminie. Bliższą analizę dla powiatu sępoleńskiego utrudnia fakt nie publikowania szeregu danych dostępnych dla innych powiatów, dla powiatu sępoleńskiego w roczniku WIOŚ. Według danych dla powiatu sępoleńskiego (za 1998 r.), korzystnym uwarunkowaniem w zakresie zagrożeń środowiska w powiecie, jest brak na jego obszarze zakładów szczególnie uciążliwych. Eliminuje to w części problem zazwyczaj dużych emisji zanieczyszczeń powietrza wytwarzanych przez tego typu zakłady. W skali całego powiatu relatywnie mała, w porównaniu z innymi powiatami, jest także ilość ścieków odprowadzanych przez zakłady, choć jednocześnie wskaźniki BZT-5 i CHZT, czyli ładunki odprowadzanych zanieczyszczeń, są dosyć wysokie. Całość ścieków odprowadzanych przez zakłady jest oczyszczona biologicznie. Prawie 38% mieszkańców powiatu jest obsługiwanych przez oczyszczalnie ścieków, a ponad 2/3 ścieków odprowadzanych siecią kanalizacyjną jest oczyszczanych. Na terenie powiatu nie ma zakładów wytwarzających i gromadzących odpady. Podkreślić warto, że w zakresie opisywanych parametrów, powiat sępoleński należy do grupy powiatów o najkorzystniejszych parametrach. W skali gminy poważnym zagrożeniem, które może zostać zlikwidowane po realizacji programu kanalizacji, jest bardzo duża dysproporcja pomiędzy liczbą podłączeń budynków do sieci wodociągowej i do sieci kanalizacyjnej. Według danych Urzędu Miejskiego ponadnormatywne wielkości zanieczyszczeń emitują zakłady Lux Wood Industry w Sępólnie oraz Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Zalesiu.

Potencjalnym zagrożeniem dla gminy jest jej położenie w sieci dróg krajowych (nr 25) i wojewódzkich, w tym drogi nr 241 dopuszczonej do ruchu ciężkiego, po których dokonuje się przewozu materiałów niebezpiecznych. Najbliższe nagromadzenia substancji niebezpiecznych - amoniaku (w stosunkowo niewielkich ilościach) notuje się w Sępólnie (1 zakład), Kamieniu i Nakle (po 2 zakłady). Najbliższe jednostki ratowniczo-gaśnicze stacjonują w Nakle, Tucholi i Sępólnie.

OCHRONA PRZYRODY

Na terenie gminy występuje kilka form ochrony przyrody. Najpowszechniejszą jest park krajobrazowy, obejmujący znaczną część terytorium gminy (18893 ha, czyli prawie 83%), natomiast najostrzejsze rygory ochronne dotyczą rezerwatów przyrody. Ponadto na terenie gminy spotyka się zespół przyrodniczo-krajobrazowy (1 z 5 na terenie województwa), użytki ekologiczne (największa powierzchnia użytków ekologicznych spośród gmin województwa) oraz pomniki przyrody.

Najwyższą formą ochrony na terenie gminy są 2 rezerваты przyrody:

- a) Gaj Krajeński - utworzony w 1965 roku w celu ochrony drzewostanu bukowego na siedlisku gąrowskim oraz runa leśnego (unikatowego na równinach); rezerwat leśny o powierzchni 10,27 ha;
- b) Lutowo - utworzony w 1955 roku w celu ochrony fragmentu boru bagiennego; rezerwat leśny o powierzchni 19,39 ha (jest 2. najstarszym rezerwatem na terenie województwa).

Gmina położona jest na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego. Park powstał w 1998 roku na mocy Rozporządzenia Nr 24/98 Wojewody Bydgoskiego z dnia 17 sierpnia 1998 r. (Dz. U. Woj. Bydg. Nr 61 z 1998 r. poz. 344). Siedzibą Parku jest Więcbork. Na mocy ww. Rozporządzenia na terenie Parku położony jest cały obszar gminy, z wyłączeniem następujących miejscowości: miasto Sępólno, Dziechowo, Piaseczno, Trzciany, Wilkowo, Wałdowo, Wałdówko, Komierowo, Niechorz, Siedlisko, Kawle, Świdwie, Lutówko, Lutowo, Radońsk, Skarpa, Zalesie, Teklanowo, Włóścibórz, Grochowiec, zakład utylizacji, Wiśniewa, Wiśniewka, Iłowo, Jazdrowo, Zboże, Wysoka Krajeńska.

Łączna powierzchnia Parku to 49734,0 ha na terenie powiatu sępoleńskiego (bez obszarów chronionego krajobrazu i rezerwatów) oraz 3276,3 ha na terenie powiatu nakielskiego. Położony jest, oprócz gminy Sępólno, na terenie gmin: Więcbork, Sośno, Kamień Krajeński i Mrocza. Główną ideą Parku jest poza działalnością wynikającą z obowiązków ochrony przyrody, promocja walorów krajobrazu i tradycji kulturowych Krajin.

W Rozporządzeniu, na mocy którego powstał Park, zawarto główne cele, jakie przez władzami Parku stawiają samorządy terytorialne:

- a) ochronę zachowanych naturalnych ekosystemów stanowiących źródłiska dla 9 rzek,
- b) przeciwdziałanie erozji na wzgórzach morenowych oraz stepowienia terenu, poprzez zapobieganie nieuzasadnionym naruszeniom powierzchni ziemi i właściwą gospodarkę zadrzewieniową,
- c) pomoc samorządom w zakresie ochrony gleb, wód, stosowania bezpiecznych środków ochrony roślin i prowadzenia produkcji zdrowej żywności,
- d) prowadzenie działań promocyjnych, propagujących walory przyrodnicze, kulturowe, historyczne i krajobrazowe, zmierzające do podniesienia atrakcyjności turystycznej Regionu Krajny.

Charakterystycznymi wyróżnikami Parku są:

- rolniczy charakter gmin tworzących Park i rolnicze użytkowanie większości jego powierzchni oraz stosunkowo mały stopień zalesienia (około 30%),
- zróżnicowany krajobraz młodoglacjalny, z licznymi formami erozyjnymi i akumulacyjnymi: ozami, kemami, drumlinami, rynnami, wzgórzami, sandrami;
- bogata sieć terenów podmokłych, jezior, bagien, z rozwijającymi się siedliskami lasów olsowych,
- duża liczba jezior (52), w tym część położona w bardzo atrakcyjnych krajobrazowo systemach rynien,
- zróżnicowany drzewostan, w tym dęby, graby, buki, lipy, klony;
- obecność trzech rezerwatów przyrody (w tym 2 na terenie gminy Sępólno) i planowane utworzenie 3 kolejnych,
- obfita roślinność zielna oraz specyficzna roślinność torfowisk,
- obecność licznych gatunków zwierząt.

W sferze kulturowej na uwagę zasługują elementy dawnego charakterystycznego budownictwa mieszkalno-gospodarczego oraz inne obiekty dziedzictwa kultury Krajniaków, a w kilkunastu miejscowościach zachowały się atrakcyjne zabytki. Na terenie gminy Sępólno, zabytki architektury (przede wszystkim kościoły, pałace, parki, zespoły folwarczne, tradycyjne chałupy

oraz założenia architektoniczne) zachowały się m.in. w: Sępólnie, Dziechowcie, Iłowie, Komierowie, Lutowie, Niechorzu, Trzcianach, Wałdowie, Wysokiej, Zbożu.

Na terenie Parku wyznaczono kilkanaście szlaków turystycznych, w tym przez teren gminy Sępólno przebiega 7.

Rozporządzenie w sprawie utworzenia Krajeńskiego Parku Krajobrazowego, wprowadza na terenie Parku następujące zakazy:

- 1) budowy lub rozbudowy obiektów budowlanych, linii komunikacyjnych, urządzeń lub instalacji w odległości mniejszej, niż 100 m od linii brzegowych, jezior oraz rzek, z wyłączeniem przypadków, gdy w strefie 100 m od linii brzegowej przebiega droga udostępniona dla ruchu pojazdów,
- 2) budowy obiektów oraz instalowania urządzeń powodujących zanieczyszczenie wody, powietrza i gleby, stanowiących źródło nadmiernego hałasu lub naruszających walory estetyczne krajobrazu,
- 3) budowy dróg, linii energetycznych, telekomunikacyjnych, ciągów ciepłowniczych, gazowych, bez uwzględnienia wymagań ochrony krajobrazu,
- 4) utrudniania swobodnego przejścia wzdłuż brzegów jezior i rzek,
- 5) wprowadzania zmian stosunków wodnych niekorzystnych dla ekosystemów objętych ochroną oraz zabudowy technicznej rzek, potoków i źródeł,
- 6) lokalizowania wysypisk śmieci i odpadów z wyjątkiem niezbędnych dla potrzeb miejscowej ludności,
- 7) eksploatacji surowców mineralnych z wyjątkiem potrzebnych dla zaspokojenia potrzeb lokalnych,
- 8) dokonywania prac ziemnych naruszających w sposób trwały rzeźbę terenu i prowadzenia czynności powodujących wzmożenie procesów erozyjnych,
- 9) niszczenia pozostałości naturalnych ekosystemów, w tym: torfowisk, trzcinowisk, zadrzewień, zakrzaczeń śródpolnych, śródłąkowych i przydrożnych,
- 10) używania w celach turystycznych i sportowych pojazdów z silnikami spalinowymi poza drogami udostępnionymi,
- 11) dojeżdżania do brzegów jezior i rzek na odległość mniejszą niż 20 m pojazdami silnikowymi oraz innymi, stwarzającymi zagrożenie dla środowiska; zakaz nie dotyczy właścicieli, zarządców i posiadaczy terenów przylegających do jezior i rzek oraz służb kontrolnych w czasie wykonywania czynności służbowych,
- 12) poruszania się łodziami o napędzie motorowym po jeziorach i rzekach w celach turystycznych i sportowych za wyjątkiem akwenów do tego celu wyznaczonych,
- 13) biwakowania poza miejscami wyznaczonymi,
- 14) zakłócania ciszy,
- 15) poruszania się pojazdami o napędzie motorowym po zamrzniętych akwenach.

W szczególnie uzasadnionych przypadkach, możliwe jest odstępianie od powyższych zakazów.

W stosunku do miejscowości wyłączonych z granic Parku stosuje się zalecenia ochrony dla obszarów chronionego krajobrazu. Zakazuje się: (§ 4.1. Rozporządzenia Nr 145/94):

- „1) przeznaczania pod zabudowę terenów nie przylegających do terenów już zabudowanych lub drog oddzielających je od tych terenów oraz wznoszenia na nich wszelkich budynków,

- 2) budowy lub rozbudowy obiektów budowlanych w tym linii komunikacyjnych, urządzeń i instalacji w odległości mniejszej niż 100 m od linii brzegowych jezior oraz rzek: Brdy, Wdy i Gąsawki (*ustalono jednolite zakazy dla 22 OChK*) z dopływami, z wyłączeniem przypadków, gdy w strefie 100 m od linii brzegowej znajduje się zespół istniejącej zabudowy, który mają uzupełniać, bądź do którego będą przylegać nowo planowane obiekty lub przebiega tamtędy droga udostępniona dla ruchu pojazdów (nowe budynki nie mogą przybliżyć się do brzegu bardziej, niż istniejące, ani przekroczyć tej drogi), przy czym wymaga to zgody wojewody bydgoskiego; (ustalone odległości liczy się przy średnim stanie wód),
- 3) utrudniania swobodnego przejścia w pasie 10 m wzdłuż brzegów tych wód,
- 4) używania jednostek pływających o napędzie spalinowym na terenie obszarów oraz akwenów określonych w załączniku Nr 2; zakaz nie dotyczy sprzętu pływającego:
 - Policji,
 - Państwowej Straży Rybackiej,
 - służb ratowniczych w czasie akcji ratunkowej,
 - zarządzających wodami w czasie odłowów i transportu ryb,
 - łodzi żaglowych w sytuacjach awaryjnych, gdy powrót do bazy nie jest możliwy przy użyciu żagla,
- 5) dojeżdżania do brzegów jezior i rzek na odległość mniejszą niż 20 m pojazdami silnikowymi oraz innymi mogącymi stwarzać zagrożenie dla środowiska; zakaz nie dotyczy właścicieli, zarządców i posiadaczy terenów przylegających do jezior i rzek, jak również służb kontrolnych w czasie wykonywania czynności służbowych,
- 6) zakłócania ciszy."

W Załączniku nr 2 do ww. Rozporządzenia wymieniono następujące jeziora z terenu gminy Sępólno: Juchacz, Lutowskie, Mielec, Niechorz, Sępoleńskie oraz dolinę rzeki Sępolenki.

Na terenie gminy znajduje się największa wśród gmin województwa powierzchnia użytków ekologicznych, sięgająca 429 ha. Użytki ekologiczne, których na terenie gminy jest 49, są pozostałościami ekosystemów mających znaczenie dla zachowania unikatowych typów środowisk i ich zasobów genowych. Na terenie gminy do tej formy ochrony zaliczono: bagna, pastwiska, trzcinowiska, zabagnione łąki i pastwiska. Chronione są na mocy Rozporządzenia Nr 346/94 Wojewody Bydgoskiego z dnia 30 grudnia 1994 r. i Rozporządzeniem Nr 323/95 Wojewody Bydgoskiego z dnia 29 grudnia 1995 r.

Zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Messy” zajmuje obszar ponad 634 ha i jest największą spośród 5 tego typu form ochrony na terenie województwa. Został ustanowiony dla ochrony wyjątkowo cennych fragmentów krajobrazu naturalnego, obejmującego torfowiska i bagna, jako pozostałości po dawnym jeziorze z dużą ilością unikalnej roślinności.

Liczba pomników przyrody na terenie gminy wynosi 40. Są to przede wszystkim drzewa i zespoły drzew (głównie dęby ale także lipy, buki, wierzby, klony). Wśród pomników znajduje się kilka oznaczonych jako klasa I, ze względu na wiek i wielkość, jak również kilka oznaczonych jako klasa „0”, w tym najstarszy w byłym województwie bydgoskim drzewostan dębowy (liczący 280 lat), największy w byłym bydgoskim dąb (w Komierowie - obwód 654 cm) oraz 2. i 3. pod względem wielkości wśród swojego gatunku - lipy (w Wałdówku).

SFERA SPOŁECZNA

ZMIANY LICZBY MIESZKAŃCÓW

W latach 1977 - 1999 liczba mieszkańców gminy zwiększyła się o 2283 osoby, a więc o 16,8%. Wzrost liczby ludności gminy charakteryzują trzy główne tendencje. Pierwsza, to występująca na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych stagnacja liczby mieszkańców (na poziomie około 13600 osób). Kolejna, utrzymująca się ponad 10 lat, to systematyczny, duży wzrost liczby mieszkańców, średnio o 165 osób rocznie. W ciągu ostatnich pięciu lat w gminie odnotowuje się dalszy wzrost liczby ludności, lecz o dużo mniejszym nasileniu - w ciągu roku zwiększa się ona przeciętnie o kilkanaście - kilkadziesiąt osób.

Tab. Zmiany liczby mieszkańców gminy

rok	miasto	obszary wiejskie	rok	miasto	obszary wiejskie	miasto (wg danych Urzędu Miejskiego)	obszary wiejskie (wg danych Urzędu Miejskiego)
1977	6580	7049	1989	8116	6649	8379	6889
1978	6582	6983	1990	8379	6651	8604	6920
1979	6575	6980	1991	8586	6618	8905	6870
1980	6757	6804	1992	8825	6749	8960	6830
1981	6785	6784	1993	8852	6728	9014	6830
1982	6900	6811	1994	8990	6721	9047	6830
1983	7289	6874	1995	9127	6740	9203	6832
1984	7458	6894	1996	9121	6775	9257	6860
1985	7754	6776	1997	9162	6777	9268	6915
1986	7872	6687	1998	9141	6720	9290	6870
1987	7967	6653	1999	9162	6750	9305	6865
1988	7968	6666					

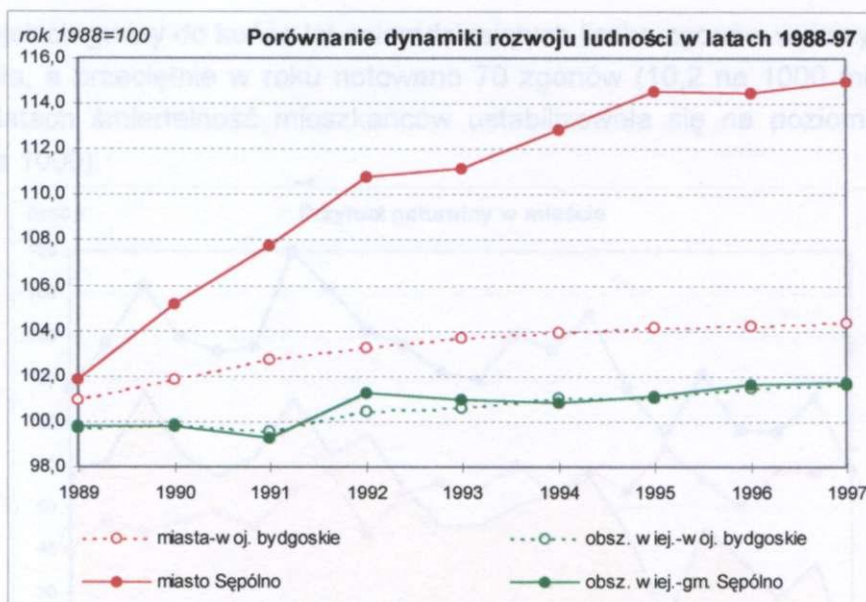
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy oraz Urzędu Miejskiego w Sępólnie²

Procesy zmian liczby mieszkańców kształtują się odmiennie w Sępólnie Krajeńskim i na obszarach wiejskich gminy. Miasto charakteryzowało się bardzo wysoką dynamiką wzrostu liczby mieszkańców, w porównaniu do miast województwa bydgoskiego. W latach 1977 - 1997 liczba ludności Sępólna Krajeńskiego zwiększyła się o 39%, przy średniej dla miast 19%. Jedynie w dwóch miastach odnotowano wyższy wzrost - w Kamieniu Krajeńskim (o 55%) i w Kruszwicy (o 42%). W latach osiemdziesiątych i w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych liczba mieszkańców miasta zwiększała się średnio o 160 osób rocznie. W drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych miało miejsce znaczne zahamowanie tendencji wzrostowej, obecnie liczba ludności miasta zwiększa się przeciętnie zaledwie o 9 osób rocznie. Obszary wiejskie gminy w badanym okresie cechował niewielki spadek liczby mieszkańców - zmniejszyła się ona o 4%, przy niewielkim (0,3%) wzroście liczby ludności obszarów wiejskich województwa bydgoskiego. Na obszarach wiejskich gminy najwyższy spadek liczby mieszkańców notowano w latach osiemdziesiątych (średnio 35 osób rocznie), natomiast w latach dziewięćdziesiątych średni wskaźnik jest dodatni, co oznacza, że liczba mieszkańców zwiększa się (przeciętnie o 10 osób rocznie). Tendencję wieloletnią (w okresie ostatnich 15 lat) na obszarach wiejskich gminy ocenić należy jako stagnującą, a coroczne wahania nie wpływają zasadniczo na zmianę liczby mieszkańców.

² Patrz przypis 1

Udział ludności miejskiej w gminie w całym badanym okresie był niższy, niż przeciętnie w byłym województwie bydgoskim, pomimo jego systematycznego wzrostu. W 1977 roku wynosił on w gminie 48,3% (przy średniej dla województwa 61,1%), a w 1997 roku 57,5% (średnia 65,1%). Wynika z tego, że wzrost wielkości udziału w gminie cechował się wyższą dynamiką, niż przeciętnie, w związku z czym różnica między wartościami w gminie i województwie zmniejszała się. W porównaniu do gmin miejsko-wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego gmina Sępólno Krajeńskie cechuje się wyższym udziałem ludności miejskiej. W 1997 roku wynosił on 57,5%, przy średniej 51,5% (wskaźnik ten lokował gminę na 9 pozycji wśród 34 gmin miejsko-wiejskich).

RUCH NATURALNY

Wielkość urodzeń w gminie, zarówno w mieście, jak i na obszarach wiejskich od kilkunastu lat wykazuje wyraźną tendencję malejącą, co jest wynikiem zmiany sytuacji społeczno-ekonomicznej kraju (trudności finansowe, mieszkaniowe, na rynku pracy, itp.) oraz upowszechniania się modelu rodziny małodziejnej. W Sępólnie Krajeńskim najwyższą liczbę urodzeń notowano w pierwszej połowie lat osiemdziesiątych, gdy kształtowała się ona na poziomie 140 - 180 osób rocznie (średnio 21 osób na 1000 mieszkańców). W ostatnich pięciu latach w mieście rodzi się przeciętnie 100 osób rocznie (11 osób na 1000 mieszkańców). Oznacza to, że w porównaniu do lat o najwyższych wartościach, bezwzględna liczba urodzeń zmniejszyła się o połowę, natomiast wskaźnik liczby urodzeń na 1000 mieszkańców prawie 2-krotnie (różnica ta jest wynikiem znacznego zwiększenia się liczby ludności miasta). Na obszarach wiejskich gminy do połowy lat osiemdziesiątych liczba urodzeń wynosiła 140 - 160 osób rocznie (średnio 23 osoby na 1000), natomiast w ostatnich pięciu latach na wsi rodzi się rocznie około 100 osób (średnio 15 osób na 1000 mieszkańców). Wynika z tego, że w badanym okresie liczba i wskaźnik urodzeń zmniejszyły się o około 1/3, a więc proces ten przebiegał z mniejszym nasileniem, niż w mieście.

Do połowy lat osiemdziesiątych wskaźniki urodzeń w Sępólnie Krajeńskim i na obszarach wiejskich gminy cechowały się zbliżonymi wartościami, natomiast w ostatnich 15 latach wskaźniki urodzeń na obszarach wiejskich są o 1/3 wyższe, niż w mieście.

W porównaniu do miast i obszarów wiejskich województwa bydgoskiego, gmina Sępólno Krajeńskie charakteryzowała się generalnie wyższymi wartościami wskaźnika urodzeń, co jest cechą obszarów słabiej zurbanizowanych. W Sępólnie Krajeńskim w ostatnim dwudziestolecu przeciętne wskaźniki były o prawie 15% wyższe od średnich, a na obszarach wiejskich o kilka procent. W 1998 roku wskaźnik urodzeń w Sępólnie Krajeńskim wynosił 8,5‰, przy średniej dla miast województwa kujawsko-pomorskiego 9,4‰, a obszary wiejskie gminy 13,5‰, przy średniej dla terenów wiejskich województwa wynoszącej 12,9‰.

Wielkość zgonów w Sępólnie Krajeńskim wykazuje stałą tendencję wzrostową. Na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych śmiertelność mieszkańców kształtowała się na poziomie 50 zgonów rocznie (7,7 na 1000 mieszkańców), a w ostatnich pięciu latach rocznie notuje się około 75 zgonów (8,2 na 1000). Wartości wskaźnika zgonów zwiększyły się o prawie 7%. Na